

Proces odovzdávania viery v súčasnej spoločnosti

Jozef Kyselica

Spása, do ktorej Boh povolal každého človeka, sa už uskutočnila v Ježišovi Kristovi, v jeho diele vykúpenia, ale v plnosti sa dosiahne až pri jeho druhom príchode. Viera nás otvára na túto budúcnosť parúzie a uschopňuje nás dotknúť sa Ježiša Krista v jeho Mystickom tele, v Cirkvi, ktorá je jeho nástrojom na uskutočnenie tajomstva Božej lásky k ľuďom. „Kto uverí a dá sa pokrstiť, bude spasený; ale kto neuverí, bude odsúdený“ (Mk 16,16). Spása človeka je teda najdôležitejším motívom a úlohou pastoračnej činnosti Cirkvi, procesu odovzdávania viery z generácie na generáciu.

Odovzdávanie viery je proces, cez ktorý kresťanská komunita ponúka celú svoju históriu viery a jej sprostredkovanie subjektu, aby prežil skúsenosť, ktorá by ho otvorila daru viery. Totiž to, čo sa odovzdáva, nie je osobný úkon viery veriaceho, ale presvedčenia, symboly, hodnoty, hnutia, štýl života, v ktorých komunita odovzdáva, komunikuje svoju základnú skúsenosť. Toto cirkevné odovzdávanie je neodmysliteľnou podmienkou otvorenia sa viere, takže nik nepríde k viere bez tých, čo už veria.

Odovzdávanie viery je kľúčovou dimenziou misie Cirkvi. Keby Cirkev neodovzdávala vieru z generácie na generáciu, spreneverila by sa dôvodu svojej existencie a prestala by byť Cirkvou Ježiša Krista. Preto pre každého jednotlivého kresťana, pre každú rodinu, kresťanskú školu, či výchovné centrum, farnosť, rozličné cirkevné zoskupenia a spoločenstvá sa odovzdávanie viery stalo neodmysliteľnou súčasťou existencie.

Napriek mnohým úsiliam a programom, ktoré rozvinuli mnohé miestne cirkvi a spoločenstvá, celkové výsledky sú neuspokojivé a otvorene sa hovorí o kríze odovzdávania viery, a to najmä na územiach so starou kresťanskou tradíciou. Ján Pavol II. sa o našom starom kontinente vyslovil, že „Európania vzbudzujú dojem, akoby žili bez duchovného pozadia a ako dedičia, ktorí si premrhali dedičstvo prenesené cez dejiny“.¹

V tejto štúdii chceme poukázať na samotný jav krízy, zviditeľniť jej najdôležitejšie aspekty a načrtnúť proces odovzdávania viery.

1. AKO JE TO S VIEROU?

Viera je Boží dar, je milosť stretnutia, ktoré určuje ďalší štýl nášho života. Prejavuje sa zo strany Boha „zvádzaním“, ako hovorí prorok: „Zvádzal si ma, Pane, nuž dal som sa zviesť...“ (Jer 20,7); alebo „zmocnením sa“, ako píše Apoštol: „Niežeby som ho už bol dosiahol, alebo že by som už bol dokonalý, ale bežím, aby som sa ho niekedy zmocnil, ako sa aj Kristus Ježiš zmocnil mňa“ (Flp 3,12), a „príťahovaním“, ako nám

¹ JÁN PAVOL II., *Ecclesia in Europa: Cirkev v Európe; Posynodálna apoštolská exhortácia*, Trnava: SSV, 2004, č. 7.

zachoval evanjelista: „Nik nemôže prísť ku mne, ak ho nepritiahne Otec, ktorý ma poslal“ (Jn 6,44). Citované miesta jasne dokumentujú, že ide o dar zhora.

Aby sa takáto viera mohla vzbudiť, je potrebná predchádzajúca a pomáhajúca pomoc Ducha Svätého, ktorý by pohol srdce a obrátil ho k Bohu, otvoril oči mysle a dal všetkým pocit šťastia zo súhlasu s pravdou a z viery v pravdu.²

Viera si však žiada súhlas človeka, pretože Božia iniciatíva sa vzťahuje na pôvod viery, to znamená, že schopnosť veriť pochádza od Boha, ale vieru človek prijíma a vyznáva v úplnej slobode. „Bohu, ktorý dáva zjavenie, treba preukazovať ‚poslušnosť viery‘ (Rim 16,26; porov. Rim 1,5; 2 Kor 10,5–6), ktorou sa celý človek slobodne oddáva Bohu, ‚podriaďiac mu svoj rozum a vôľu‘ a dobrovoľne prijímajúc jeho zjavenie.“³ Preto viera patrí aj do roviny ľudskej a nielen do roviny nadprirodzenej.

Ak je však viera Božím darom, na ktorý človek dáva slobodný súhlas, a ak je osobným primknutím sa k Bohu, môže sa takáto viera odovzdávať druhým? Takáto viera je osobným úkonom človeka a je neprenosná na druhého človeka. To, čo sa však odovzdáva, to sú obsahy viery. Cirkev má možnosť tvoriť vhodné podmienky, aby sa v adresátovi zrodil vzťah s Bohom skrze Krista v Duchu Svätom. Cirkev to robí ohlasovaním Božieho slova, liturgickým slávením a živým svedectvom veriacich. Používa osvedčené prostriedky, ako základné ohlasovanie, katechumenát, katechézu, uvádzanie do viery, do modlitby a do sviatostí v spoločenstve veriacich. A do tejto úlohy angažuje kňazov, rehoľníkov, katechetov, rodičov a laikov v rozličných postaveniach.

Nikto nežije náboženstvo od nuly, z ničoho, ale každý náboženský subjekt sa rodí v tom, čo ho predchádza. A to môže byť náboženská atmosféra, kultúra, jazyk, symboly, zaužívané gestá, prejavy viery atď. Pomocou týchto prostriedkov môže nejaká osoba prilnúť k Tajomstvu, privlastniť si ho a zosobniť pre seba, využiť kultúrny a náboženský kapitál, ktorý jej ponúka rodina, spoločnosť, kultúra a náboženská inštitúcia konkrétnej ľudskej generácie. Bez tejto kontinuity by veriaci subjekt nemohol pomenovať, interpretovať a ani žiť skúsenosť, ktorá ho učinila veriacim.⁴

Odovzdávanie viery sa nedá dosť dobre porovnávať s nejakým predmetným dedičstvom alebo vecným darovaním, skôr sa podobá biologickému procesu. V evanjeliu sa môžeme dočítať o siatí, klíčení, vzrastaní a žatve. A to sa dá pozorovať na ľudskej rovine, to sa dá pozorovať v škole, v spoločenstvách, v mladých hnutiach, vo farnostiach, ale predovšetkým v rodinách. Tu sa rodia a vyrastajú deti. Záleží na tom, či to bude dom viery, alebo neviery. V dome viery sa rozvíja kresťanská kultúra, a to svedectvom života, napodobňovaním, prežívaním vzťahov v obetavosti a láske. To je utváranie primárnej socializácie.

Bez väčších ťažkostí môžeme načrtnúť hlavné línie organizácie Cirkvi, ktorá v minulosti zabezpečovala odovzdávanie viery. Počas mnohých storočí, keď Cirkev prežívala obdivuhodnú stabilitu, existovali podmienky, ktoré chránili odovzdávanie viery a udržiavali ho v dokonalom súlade so správaním a zvyklosťami spoločnosti. Viera bola súčasťou kultúrneho dedičstva spoločnosti a spoločnosť videla vo viere

² *Katechizmus Katolíckej cirkvi* [= KKC], Trnava: SSV, 1998, č. 153.

³ *Dei Verbum* [= DV], č. 5, in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I: Konštitúcie*, Trnava: SSV, 1993.

⁴ Porov. J. MARTÍN VELASCO, *La transmisión de la fe en la sociedad contemporánea*, Santander: Sal Terrae, 2002, s. 29.

svoju vlastnú tradíciu.⁵ Autori významnej štúdie poukazujú na túto formu odovzdávania viery a náboženstva, ktorá je spojená so všeobecnou socializáciou:

Náboženská socializácia sa môže a musí rozumieť vo dvojakom zmysle. Všetka socializácia je súčasne odovzdávanie hodnôt, názorov, noriem; formovanie v zhode s určitými ideálmi a včlenenie do spoločnosti, skupiny alebo organizácie. Avšak v dynamike spoločnosť–Cirkev sa socializácia počas storočí predstavila ako proces dvojakého významu: spoločnosť socializovala deti a mládež cez rodinu, školu, zákony, normy, zvyky, aby boli „dobrými kresťanmi“, aby tak žili; Cirkev zas spolupracovala so spoločnosťou na formácii „dobrých občanov“ alebo „dobrých, disciplinovaných podriadených“, schvaľujúc normy a hodnoty spoločnosti ako náhradu sociálnej kontroly jednotlivcov a podnecujúc ich k osvojovaniu si osobných a verejných cností.⁶

Napriek súladu spoločnosti a Cirkvi, o ktorom sa práve hovorilo, ohlasovanie Kristovho posolstva veriacimi nie je nikdy len prostým odovzdávaním viery, ale ono má aj svoje prekážky a svoje obmedzenia. Hlásanie evanjelia sa stretáva s dvojnásobnosťou a obmedzenosťou v našich kultúrnych a spoločenských zvyklostiach. Vzniká tak potreba odkazu na tradíciu. Cirkev si zachováva v pamäti dedičstvo. Cíti sa zasiahnutá dávnymi udalosťami a prežíva ich ako ich súčasníčka. Zrozumiteľne to vyjadruje už Starý zákon: „Pán, náš Boh, uzavrel s nami na Horebe zmluvu. Túto zmluvu neuzavrel s našimi otcami, lež s nami, čo tu dnes živí stojíme“ (Dt 5,2–3). Dar, ktorý odovzdal Boh otcom, zahŕňa ich deti, z pokolenia na pokolenie, aby ich oslobodil a dal im život. Bude teda užitočné sledovať, ako sa také odovzdávanie viery udialo v biblických časoch Starého zákona a v plnosti času za Ježišovho pôsobenia a pôsobenia apoštolov.

2. BIBLICKÉ SKÚSENOSTI S ODOVZDÁVANÍM VIERY

2.1 Odovzdávanie viery v Starom zákone

„Božím zjavením chce Boh vyjaviť a dať poznať samého seba a večné rozhodnutie svojej vôle o spásu človeka“ (DV 6). Aby sa Božie zjavenie, na ktoré človek odpovedal svojím slobodným súhlasom, nestalo len dejinnou epizódou, dostane svoj plný zmysel vtedy, keď sa preniesie do budúcnosti, teda keď sa odovzdá nasledujúcim generáciám. Abrahám dostáva od Boha prisľúbenie, že sa stane otcom mnohých národov (porov. Gn 17,5), a on na ňom postavil celú svoju ďalšiu existenciu. Nielen osobne uveril, ale potom putuje, určuje nové pravidlá vzťahu k poznanému Bohu a utvára kult, ktorý zaväzuje všetkých v jeho mieste vplyvu. Zákon a kult sa tak stávajú nástrojmi odovzdávania osobnej náboženskej skúsenosti a viery. Všimnime si obrad Paschy v Starom zákone. Na jednej strane sa napája na minulosť ako reálne zhŕnutie jedinečnej udalosti spásy, na druhej strane, v sile svojho opakovania, sa obrad premieta do vzdialenej budúcnosti nasledujúcich generácií. „Tento deň bude pre vás pamätným dňom a budete ho sláviť ako Pánov sviatok: z pokolenia na pokolenie ho budete sláviť ako večité ustanovenie!“ (Ex 12,14).⁷

⁵ Porov. J. M. OCHOA, „La transmisión de la fe hoy: Algunos criterios teológicos“, *Teología y Catequesis*, 1989, č. 30, s. 210.

⁶ J. ELZO – J. GONZÁLEZ-ANLEO, *Jóvenes españoles '89*, Madrid: SM, 1989, s. 312.

⁷ Porov. C. GIRAUDO, *Eucaristia per la Chiesa: Prospettive teologiche sull'eucaristia a partire dalla „lex orandi“*, Aloisiana 22, Brescia: Morcelliana; Roma: Gregorian University Press, 1989, s. 102–117.

Odovzdávanie náboženských obsahov má samozrejme svojich nositeľov. Už odpradávná je to rodina, kde sa rozpráva o Bohu a jeho dielach a kde sa prenáša Božie požehnanie z otca na syna. Ak Jahve robil zázraky medzi Egypťanmi, bolo to preto, „aby si rozprával svojim deťom a vnukom, čo som vykonal Egypťanom ..., aby ste vedeli, že ja som Pán“ (Ex 10,2). Aj kráľ vo svojom období je v Izraeli zodpovedný za kult sústredený do chrámu v Jeruzaleme. Po exile mali rozhodujúcu úlohu vo formácii a odovzdávaní posvätného zákonodarstva Izraela kňazi. Predsedali každej forme obetného a liturgického kultu v chráme, či každodenného alebo výročného (porov. Lv 16), určovali, čo je rituálne čisté a nečisté, vychádzajúc z Tóry (porov. Ag 2,10–14). „Od nich ako expertov sa žiadalo verejné vyhlásenie o tom, čo je profánne a sväté alebo čisté a nečisté.“⁸

Na zachovaní čistoty viery mali rozhodujúcu zásluhu proroci, Boží hovorcovia. Proroci Izraela priamo zasahujú do tradície svojho ľudu, do prejavov viery, kultu a histórie zmluvy. Prorok dokonca svojimi intervenciami očisťuje tradície, stáva sa kritickým svedomím národa, kultu, politiky, kráľa. Ohlasuje Boží súd na pozadí Božieho milosrdenstva, ak sa ľud obráti. Keď prorok dáva usmernenia pre život, nerobí to právnickou formou, ale poukazuje na etiku a sociálnu spravodlivosť.⁹ Medzi nositeľov tradície musíme zaradiť aj mudrcov a zákonníkov. Na odovzdávanie praktickej múdrosti života, ktorý bol preniknutý zmluvou a náboženskými prejavmi, slúžili dvorné školy múdroslovia, školy hudby a spevu, viazané na kult (porov. 1 Krn 6,16–17; Neh 12,46) alebo na sprevádzanie v radostných či smutných udalostiach každodenného života.

Aké spôsoby odovzdávania obsahov sa používali? Predovšetkým, čo umožňovala vtedajšia úroveň kultúry. Proroci kázali pred chrámom a svoje reči dopĺňali symbolickými úkonmi (porov. Jer 13; Ez 4–5; 12) a mnohými prirovnaniami. Niekedy má ešte výpovednejšiu silu zamĺknutie proroka, ako vidíme u proroka Amosa (Am 7,10–17). Po exile sa rozšírilo vyučovanie Tóry, angažujú sa v ňom zákonníci a kňazi. Počas významných sviatkov sa konalo hlasné čítanie Zákona. Podľa Dt 31,10–13 sa mal Zákon čítať pred všetkým ľudom (mužmi, ženami, deťmi a cudzincami) každý siedmy rok na Sviatok stánkov počas siedmich dní (porov. Neh 8,18).

Konečne dochádzame až k tej pokročilej fáze histórie, v ktorej Boží ľud pod vplyvom Ducha Svätého zhromaždil, usporiadal a písomne spracoval všetko, čo sa ako depozit viery ústne odovzdávalo.

2.2 Odovzdávanie viery v Novom zákone a v dejinách Cirkvi

Aj v Novom zákone sa nám Božie zjavenie predstavuje ako sebakomunikovanie TOHO, ktorý sa zjavuje, a ako zjavenie určitých významných obsahov alebo skutočností. „V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi“ (Hebr 1,2). Ježiš Kristus celou svojou prítomnosťou a svojím zjavom, slovami a skutkami, znameniami a zázrakmi, najmä však svojou smrťou a slávnym zmŕtvychvstaním a napokon zoslaním Ducha pravdy uskutočňuje a tým aj završuje zjavenie (porov. DV 3–4).

⁸ L. L. GRABBE, *Sacerdoti, profeti, indovini, sapienti nell'antico Israele*, Cinisello Balsamo: San Paolo, 1998, s. 95.

⁹ Porov. B. MARCONCINI, „Profeti e Apocalittici,“ *Logos* (Torino) 1995, č. 3, s. 38.

Ježišova identita je zviazaná s ľudom Izraela, s dynastiou kráľa Dávida, s Abrahámovým potomstvom. Ježiš je pravý syn Izraela, hlboko zakorenený v tradícii Izraela.¹⁰ Sú tu však aj nové prvky. Keď sa Ježiš odvoláva na Tóru, robí to s autoritou, ktorá má pôvod v ňom („no ja vám hovorím“, Mt 5). List Hebrejom zachytáva túto novú situáciu, počiatok novej tradície, ktorú bude utvárať Ježiš, týmito výstižnými slovami: „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi“ (Hebr 1,1–2).

Celý proces vstupu Boha do ľudskej histórie, ako sa Boh stáva človekom a ako predostiera svoj plán spásy a ako ho aj dôsledne realizuje, má svoje centrum, svoje srdce v Ježišovi Kristovi. V ňom sa v čase a priestore celá večnosť Božej lásky dáva k dispozícii človeku. V Ježišovi Kristovi sa Boh „vo svojej veľkej láske prihovára ľuďom ako priateľom (porov. Ex 33,11; Jn 15,14–15) a sa s nimi stýka (porov. Bar 3,38), aby ich pozval a prijal do svojho spoločenstva“ (DV 2). Ježiš je Božie Slovo, na ktoré človek odpovedá vedomie a slobodnou vierou. Toto Slovo k nám prichádza cestami ľudskej komunikácie v najvyššom zmysle slova, aby sme mohli porozumieť. V ňom je darovanie i prijímanie, on poslanstvo spásy nielen odovzdáva, ale ním aj je, a nedostupným spôsobom vie používať všetky prostriedky, aby všetci ľudia, adresáti tohto poslanstva, mohli poslanstvu porozumieť, prijať a odpovedať naň.

Vo svojej gratuitnej láske si na účasť na svojom poslaní ohlasovania evanjelia Ježiš volí Dvanástich. Ďalším činom je prísľub neomylnosti, spojený s Petrovou funkciou: „Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva“ (Mt 16,18–19). Ustanovenie Eucharistie je takisto zverením poslanca: „Toto robte na moju pamiatku“ (Lk 22,19). A zmŕtvychvstalý Ježiš skôr, ako vystúpil do neba, obrátil sa na svojich učeníkov a odovzdal im misiu ako príkaz: „Choďte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu“ (Mk 16,15). Misionárska tvár Krista sa tak v dare a sile Ducha odráža v misionárskej tvári Cirkvi.

Celým dôvodom a zmyslom existencie Cirkvi a jej činnosti, cieľom jej rozšírenia je, aby sa dala do služby vyplniť Božie rozhodnutie, zdieľajúc s Kristom jeho spásnu činnosť v sile Ducha Svätého. Cirkev, ktorá ohlasuje evanjelium a odovzdáva vieru z generácie na generáciu, je Kristova Cirkev.

Na splnenie tohto poslanca vyvinula Cirkev „komplex úsilií ...“, aby pripravila učeníkov, aby pomáhala ľuďom veriť, že Ježiš je Boží Syn, a touto vierou mali život v jeho mene; aby ich v tomto živote vychovávala a vzdelávala, a tak sa budovalo Kristovo telo“ (KKC 4). Tento komplex úsilií a procesov sa nazýva aj odovzdávanie viery a kresťania v ňom nevidia len jednu z ďalších úloh, ale nosný pilier svojho života viery.

Cirkev – nový Izrael, podobne ako starozákonný Boží ľud, nesie dejinami ďalej poklad spásy, používa tie nástroje komunikácie, ktoré jej umožňuje kultúra a civilizačná úroveň. Hlavnými nositeľmi tradície sú opäť rodina, kňazi, učители a výraznými prostriedkami kázanie, vyučovanie, neskôr, po Guttenbergovom vynáleze kníhtlače, aj tlačené slovo. Dnes už tlačené slovo stratilo svoj monopol a popredné miesto v komunikácii si vydobyli elektronické prostriedky komunikácie, ako rádio, televízia, internet a ďalšie.

¹⁰ Porov. E. CATTANEO, *Trasmettere la fede*, Milano: San Paolo, 1999, s. 45.

To, čo počas storočí bolo dôležité, je skutočnosť socializácie. Národné a politické spoločenstvo sa prirodzeným spôsobom utváralo okolo Cirkvi a nadobudlo presvedčenie, že ak chce prežiť a odolávať odstredivým silám, potrebuje ako zjednocujúci prvok vieru. Zánik spoločnej viery, nadobudnutie stability v pluralitnej náboženskej atmosfére a v individualistickom presvedčení si nevedelo vôbec predstaviť. Treba však priznať, že rovnako ako sa mení kultúra a objavujú sa v nej také štýly myslenia ako pragmatizmus, skepticizmus, nihilizmus, eklekticizmus, ktoré zásadne opovrhujú metafyzickou schopnosťou rozumu a robia neúčinným akýkoľvek apel na pravdu, tak sa menia aj spôsoby správania osôb a inštitúcií. Kresťanská viera, na rozdiel od minulosti, sa ocitá v situácii, keď ju už štát a spoločnosť nebránia a musí počítat len s vlastnými silami.

Francúzski biskupi urobili hlbokú reflexiu o tomto novom stave, ktorý zasiahol aj ich, a svoje postrehy a povzbudenie vložili do svojho listu francúzskym katolíkom:

Našu spoločnosť ovplyvňuje tiež ďalší výrazný vývojový trend. Spojeným náporom všeobecného kritického myslenia, stretávania kultúr a technického pokroku sú otrasené základné postoje k životu, ktoré boli nesené veľkými tradíciami. Je to základná gramatika ľudskej existencie, ktorej sa začína nedostávať, či o to, dať zmysel všetkému, čo sa vzťahuje na narodenie a smrť. ... Táto všeobecná kríza odovzdávania hodnôt vyvoláva mnoho osobných krehkostí a dáva tiež pochopiť, že celá naša spoločnosť žije v znamení rovnakej krehkosti vo vzťahu ku vlastnému zmyslu života a k budovaniu vlastnej budúcnosti.¹¹

Zostarnutie kresťanských komunít a ťažkosti, s ktorými sa stretávajú rodičia, učitelia a katechéti pri odovzdávaní noriem, hodnôt a zvykov života, najmä čo sa týka náboženstva, zjavne naznačujú krízu v odovzdávaní viery v krajinách s dlhou kresťanskou tradíciou.

3. KRÍZA V ODOVZDAVANÍ VIERY V SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI

Dynamika kresťanskej viery si vyžaduje odovzdať, čo sme dostali. Apoštol Pavol dvakrát a ako nerozlučnú dvojicu používa slovesá *prijat'* a *odovzdať*. „Veď ja som od Pána prijal, čo som vám aj odovzdal...“ (1 Kor 11,23). „Odovzdal som vám predovšetkým to, čo som aj ja prijal...“ (1 Kor 15,3). Prechádzanie svedectva od jedných ku druhým, to bolo v Cirkvi logické od jej počiatku. Viera nikdy nebola a nikdy nebude skúsenosťou absolútne individuálnou a osamotenou. Ak sa odovzdávanie stalo čím ďalej tým problematickejšim, to nie preto, že sa zmenila viera, ale skôr preto, že sa zmenili niektoré jej funkcie, čiže jej štatút vnútri našej spoločnosti poznačenej zmenami. Francúzski biskupi v liste francúzskym katolíkom píše:

Kríza, ktorou dnes prechádza Cirkev, je do veľkej miery spôsobená tým, že sa objavil, v Cirkvi samej a v živote jej členov, istý súhrn rýchlych, hlbokých sociálnych a kultúrnych zmien svetového rozmeru.¹²

¹¹ *Pozvat současnou společnost k životu z víry: Dopis francouzským katolíkům*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003, s. 22–23.

¹² *Pozvat současnou společnost k životu z víry*, s. 21.

Túto krízu teda spôsobili mnohonásobné zlomy tak v samotnej spoločnosti a v Cirkvi, ako aj v ich vzájomnom vzťahu; zlom alebo rozchod medzi kultúrou a evanjeliom a tiež rozchod medzi generáciami, s odmietaním tradícií, inštitúcií a autority.

Samozrejme, situácia, ktorej sme svedkami, nás vyzýva pozrieť sa aj do nášho vnútra. Nie sme schopní odovzdávať vieru, lebo nežijeme ako kresťania; alebo chceme z našich detí mať klonovaných kresťanov, ktorí by mali byť presnou kópiou nášho vlastného kresťanstva, a neberieme do úvahy celú historicko-kultúrnu podmienenosť adresáta. Možno odovzdávame kresťanstvo anachronickými prejavmi ako muzeálny exponát.

Existuje viacero príčin a faktorov, ktoré negatívne ovplyvňujú odovzdávanie viery. Všetchno si aspoň niektoré z nich.

Počas dlhých storočí sa integrovali sociálne a kultúrne aspekty spoločnosti s náboženskými, takže kultúrno-spoločenská a náboženská socializácia kráčali spoločne a vzájomne sa podmieňovali. Sekularizáciou nastáva oddelenie občianskej spoločnosti od náboženskej a vplyv kresťanstva na spoločnosť sa eliminuje. Dá sa hovoriť o utváraní kultúry bez Boha.

Aj expanzia vedy a techniky čím ďalej tým viac redukuje priestor vyhradený pre reč o Bohu. Zatiaľ čo technologická organizácia utvára svet, kde zdanlivo vládne racionalita, city sú ponechané nezriadenej spontánnosti, v ktorej každý robí podľa seba, v silnej tendencii ku konformizmu a stádovitosti a s postupujúcou stratou schopnosti zjednocovať vlastnú existenciu aj cez sentiment pamäti, teda schopnosti byť naviazaný na minulosť. V tejto súvislosti sa hovorí o strate kolektívnej pamäti a v dôsledku toho o strate kultúrnej identity.¹³

Odovzdávanie viery trpí krízou kontextu, čo je nedostatok vhodného a priaznivého ovzdušia, keďže dávne štruktúry, ako rodina a škola – predurčené na odovzdávanie skúseností medzi generáciami, garanti dobra a jeho uskutočňovania – sa roztrieštili a stratili svoju úlohu spoločenskej integrácie, ponechajúc mladých samých na seba, vystavených každodennému bombardovaniu komerčnou reklamou, ktorá ich pohlcuje a robí neschopnými pravej voľby. Sociológovia hovoria o dezorientácii „ja“.¹⁴

Krach kultúry silno impregnovanej náboženstvom spôsobil zároveň zoslabenie tradičnej autority a pamäti. Spochybnil sa normatívny charakter vlastného procesu tradície ako odovzdávania pamäti z jedného pokolenia, z jedných predkov, do ktorého sa v náboženskej socializácii vpisovali jednotlivci. Sociológ tvrdí:

Krach tradičnej rodiny, orientovanej na reprodukciu života a na odovzdávanie biologického, materiálneho a symbolického dedičstva z generácie na generáciu, predstavuje pravdepodobne ústredný faktor rozloženia „náhľadu na kontinuitu“, jadra modernej náboženskej krízy a osobitne krízy odovzdávania viery.¹⁵

V súčasnej spoločnosti sa obmedzila prítomnosť a vplyv Cirkvi, a Cirkev nechala svojich verných celkom samých zápasit s nepriazňou novej kultúry, ktorá sa definuje ako „kultúra neviery“. Táto nová kultúra má svojrázne črty, keďže okrem toho, že

¹³ Porov. A. STAGLIANO, *Vangelo e comunicazione*, Bologna: EDB, 2002, s. 36.

¹⁴ Porov. tamtiež.

¹⁵ D. HERVIEU-LÉGER, *La religion pour mémoire*, Paris: Cerf, 1993, s. 192.

vysvetľuje svet skrze človeka a výlučne pre človeka, ustanovuje ho za jediného sudcu svojich rozhodnutí, bez akejkoľvek transcendentnej referencie. Vyvoláva to dojem, že kresťanská viera v našej spoločnosti čoraz väčšmi ochabuje.¹⁶

Napriek toľkým zmenám v spoločnosti a krízam, ktoré v dôsledku zmien povstali, môžeme pripustiť aj niekoľko pozitívnych aspektov. Bez zveličovania možno povedať, že situácia, ktorá charakterizuje našu spoločnosť, je i nositeľkou očisťujúcich zárodkov kvality viery. Takto to vidí aj Druhý vatikánsky koncil:

Nové podmienky majú vplyv aj na náboženský život. Z jednej strany prenikavejší kritický zmysel ho očisťuje od magického chápania sveta a od zvyškov poverčivosti a vyžaduje čoraz osobnejšiu a činnejšiu vieru, a tak mnohí nadobúdajú živší zmysel pre Boha.¹⁷

Cirkev si v dôsledku zmien vo svete hlbšie uvedomuje veľkosť viery a potrebu osobnej slobody v živote viery. Žije tak v kontexte so súčasnou kultúrou a spoločnosťou.

Súčasná Cirkev sa musí učiť žiť opäť v diaspore, bez privilégií. Táto situácia podobnosti s počiatkami kresťanstva môže znamenať aj podobnosť životaschopnosti a entuziazmu, s akým raná Cirkev sformovala vieru a svoju organizáciu do kategórií zrozumiteľných helénskemu svetu.

Úloha Cirkvi ohlasovať radostnú zvesť a získavať Pánovi učeníkov medzi všetkými národmi zostáva tá istá. Avšak pod vplyvom toľkých zmien sa do hĺbky zmenili okolnosti. Tieto nové okolnosti vedú k otázkam, či sa má viera odovzdávať tak ako napríklad vedecké poznatky, alebo či sa viera, vzhľadom na svoju prirodzenosť, odlišnú od iných obsahov, čo sa zvyčajne prenášajú, nevymyká tradičným postupom odovzdávania. Aké prostriedky a nové cesty sa majú prijať, aby evanjeliové posolstvo malo šancu dostať sa do širokých spoločenských vrstiev?

Ak sa pozeráme na situáciu z tejto perspektívy, je to výzva správne čítať znamenia čias, ktoré nás volajú skúmať našu minulosť a pripravovať s odvahou a kreativitou to, čo nám Pán pripravil pre budúcnosť.

4. PROCES ODOVZDÁVANIA VIERY

Naša úloha pri odovzdávaní či komunikovaní viery spočíva v tom, že ponúkneme druhým našu pomoc, našu skúsenosť ako veriacich a ako členov Cirkvi, aby oni sami slobodne prijali vieru, pohnutí Božou milosťou.

Budeme teda venovať pozornosť požiadavkám v procese odovzdávania viery z viacerých aspektov, aby sme získali čo najúplnejší obraz. V štruktúre procesu odovzdávania viery budeme sledovať štyri aspekty: 1. adresáti, 2. činitele, 3. obsah, 4. dôležité miesta a prostriedky.

4.1 Adresáti odovzdávania viery

V úsilí o odovzdávanie viery si nikdy nemôžeme byť úplne istí úspechom, lebo do hry vstupuje aj tajomstvo slobody každého človeka a tajomstvo slobody Ducha.

¹⁶ Porov. OCHOA, „La transmisión de la fe hoy“, s. 214.

¹⁷ *Gaudium et spes*, č. 7, in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I: Konštitúcie*, Trnava: SSV, 1993.

Napriek tomu musíme zo svojej strany urobiť všetko nevyhnutné, aby sme adresátovi odovzdávania pripravili také podmienky, že by mohol veriť. Odovzdávanie viery sa teda bude riadiť pozornosťou k adresátovi, k jeho kultúre, k jeho stupňu náboženskej vnímavosti, k poznaniu a odstraňovaniu prekážok prijatia viery a k ďalším aspektom, ktorých je veľmi veľa.

4.1.1 Odlišnosť kultúr

Hĺbka a rýchlosť zmien sa odrážajú v rámci tej istej spoločnosti vo vzďalovaní sa kultúr medzi generáciami. Tento nový nápor rozdielnosti nemožno podceňovať, ak chceme voliť správne pastoračné postupy a metódy. Z neho sa dá vidieť, za akých podmienok pristupujú k pravde rozličné skupiny v spoločnosti. Jednotlivec alebo spoločenstvá poverené odovzdávaním by sa následkom nevšímavosti dostali do stavu odcudzenia vo vzťahu ku kultúram mnohých skupín adresátov.¹⁸ Ideálom nie je prispôbiť sa každému druhu kultúry, ale primerane, v potrebnej miere si udržať kritickú a prorockú silu evanjelia.

4.1.2 Kategorizácia adresátov odovzdávania

Jednou z charakteristických črt súčasnej situácie vo vzťahu k náboženstvu je úžasná mnohotvárnosť, ktorá znemožňuje vypracovať stabilné a jasné triedenie alebo typológiu. Už medzi samotnými praktizujúcimi katolíkmi sú rozdiely. Vieme, že niektorí sú praktizujúci len zo zvyku, z tradície, a nie z osobného presvedčenia, iní cítia nejaký nátlak alebo povinnosť, ktorej prikladajú veľkú dôležitosť, ďalší z ohľaduplnosti voči svojim blízkym.

Niečo podobné môžeme sledovať aj v skupine ľudí, ktorí nepraktizujú vieru. Jedni sú pohoršení inštitúciou, ktorá sa nezachovala podľa ich predstáv, ďalší svoj záujem vyčerpávajú v podpore spravodlivosti alebo solidarity. Sú tu skupiny agnostikov, ktorí však praktizujú meditáciu a istý druh modlitby. U mnohých ľudí sa prejavuje tendencia k neregulovanej viere, vyňatej z noriem inštitúcií a odovzdanej do vôle, chuti a potreby osobnej realizácie každého jednotlivca.¹⁹

Vnímanie rôznorodosti situácií našich adresátov kladie na nás požiadavku rôznorodosti spôsobov ponuky viery a jej odovzdávania.

4.1.3 Rešpektovať slobodu

Človek, ktorý sa otvára Bohu, musí byť slobodný. Iba človek slobodný môže prijať slobodné slovo Boha. Naša služba odovzdávania viery má hodnotu len pri rešpektovaní slobody iných a slobody Boha. Máme ponúknuť pomoc pre stretnutie týchto dvoch slobôd – človeka i Boha, teda disponovať adresáta na milosť, na Boží dar. Veľký význam vo formácii ku slobodnému prijatiu Božieho daru má sprevádzanie adresáta v jeho hľadaní. Osoba, ktorá je sprevádzaná, ktorá sa cíti volaná prostredníctvom iných, ktorá je volaná k interpretácii znakov Božej prítomnosti, ľahšie rozoznáva Božie klopanie a otvorí mu „hneď, ako príde a zaklope“ (Lk 12,36).

¹⁸ Porov. A. TORNOS, *Inculturación: Teología y método*, Madrid: Universidad Pontificia Comillas; Bilbao: Desclee de Brouwer, 2001, s. 43–44.

¹⁹ Porov. MARTÍN VELASCO, *La transmisión de la fe en la sociedad contemporánea*, s. 117.

4.1.4 Sprevádzať pri hľadaní

V novej situácii zmenenej spoločnosti je potrebné zhodnotiť všetko to, čo predstavuje priamu a zosobnenú pozornosť tých, čo sa cítia nespokojní, nastoľujú otázky a usilujú sa o hľadanie viery. Pre kresťanské komunity, ale aj jednotlivých veriacich, ktorí vážne chápu úlohu odovzdávania viery, sa vynára požiadavka ponúknuť hľadajúcim miesta prijatia a službu sprevádzania. Lebo táto služba sa rozvíja, prinajmenšom v začiatkoch, cez komunikáciu a osobný kontakt, a ešte lepšie na stretnutiach alebo zhromaždeniach skupiny. Je pravdepodobné, že ten, kto úprimne žije svoju vieru, mnohokrát zakúsil tie isté pochybnosti ako aj iní pri svojom hľadaní. Spomínať a odovzdávať s jednoduchosťou, ako sme prežívali v našom vlastnom živote skúšky viery, to môže predstavovať platnú pomoc druhým na ich ceste k viere. Sprevádzanie druhého si vyžaduje veľa počúvať. Na veľa otázok sa dá odpovedať vysvetľovaním, sú však aj otázky neužitočné a také, ktoré sa zodpovedajú ďalšími otázkami alebo ich vyjasní postupné dozrievanie.

4.1.5 Skúsenostný rozmer

Osobná skúsenosť s Bohom alebo osobné stretnutie s ním sa kedysi rezervovalo viac-menej pre skupinu nasledovníkov evanjeliových rád. Dnes však oprávnené tvrdíme, že povolanie ku svätosti je univerzálne a že dokonalosť má svoj stred v osobnej skúsenosti Boha, chápanej ako skúsenosť vo viere a z viery. Francúzski biskupi to v liste francúzskym katolíkom vyjadrili veľmi jasne:

Mohli by sme si myslieť, že také poznanie Boha je vyhradené pre duchovnú a mystickú elitu. Ale bežná skúsenosť Cirkvi potvrdzuje: Chudobní a malí, muži a ženy, bezbranní voči životu, ktorí sa však vedia modliť a milovať, poznávajú toto Božie svetlo a vyžarujú ho.²⁰

Rozprávať našu skúsenosť Boha znamená ukázať, ako prežívame jeho prítomnosť v našich radoostiach alebo trápeniach, ako sa na neho obraciame v našich potrebách, ako dôverujeme a dúfame v neho v našich ťažkostiach, ako hľadáme jeho svetlo vo tme, ako stretáme jeho pokoj v nepokojoch... V každodennom živote skusujeme a iným odovzdávame, že je Niekto nad nami a väčší ako my, že nás volá na stretnutie so sebou. Neváhajme teda predkladať skúsenosť s Bohom a vychovávať adresátov k citlivosti na ňu.

Cirkev obracajúca sa na adresátov evanjelizácie slovami svätého Pavla: „A neprípodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnou zmýšľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé“ (Rim 12,2), chce aby slová evanjelia pretvárali zásady, podľa ktorých ľudia posudzujú rozhodujúce hodnoty, predmety, na ktoré sústreďujú všeobecný záujem, spôsob myslenia, pramene, podnety, ktoré sú v rozpore s Božím slovom a plánom spásy.²¹

Odovzdávanie viery má takto aj prorockú dimenziu. Cirkev nemôže vyzývať mužov a ženy k tomu, aby žili podľa evanjelia, a pritom nepoukázala na mentalitu, štruktúry, ktoré odporujú životu podľa evanjelia.²²

²⁰ Pozvať súčasnou spoločnosť k životu z viery, s. 39.

²¹ Porov. PAVOL VI., *Evangelií nuntiandi: Ohlasovanie evanjelia v dnešnom svete* [= EN], Zvolen: Združenie Jas, 1992, č. 19.

²² Porov. *Pozvať súčasnou spoločnosť k životu z viery*, s. 62.

4.2 Činitele odovzdávania viery

V dobe, keď sa odovzdávanie viery napriek občasným stretom uskutočňovalo takmer automatickým spôsobom a jeho mechanizmy boli zapojené do normálneho fungovania spoločnosti, Cirkev nepocítovala nijaké vážne ohrozenia v odovzdávaní viery, a tak je prirodzené, že ochabla jej zodpovednosť v tejto úlohe.²³

Zmeny, ktoré sme konštatovali, posunuli Cirkev do novej pozície, v ktorej si musí opäť uvedomiť, že len jej prislúcha úloha zabezpečiť odovzdávanie viery, a musí obnoviť tie cirkevné štruktúry alebo platformy evanjelizácie, ktoré upadli do zabudnutia alebo sa zoslabili. K tým najdôležitejším činiteľom patria spoločenstvo, svedectvo a liturgické prejavy.

4.2.1 Spoločenstvo a odovzdávanie viery

Na odovzdávaní viery sa musí zodpovedne zúčastňovať celá cirkevná komunita; taká komunita, ktorá spočíva na hustom tkanive vzťahov opravdivých malých spoločenstiev, kde sa život viery prežíva veľmi intenzívne.

Čo chápeme pod spoločenstvom odovzdávajúcim vieru? Je to spoločenstvo, ktoré je bohato evanjelizované Božím slovom, skúsenosťou evanjeliového obrátenia a pôsobenia Ducha Svätého. Je ako materské lono, v ktorom sa utvára nový človek.

Druhý vatikánsky koncil, keď načrtáva, aká musí byť súčasná Cirkev, aký musí byť život dnešného kňaza, aký má byť život misionára a rehoľníka, vždy sa odvoláva na skúsenosť prvého kresťanského spoločenstva (porov. Sk 2,42–47). Má sa prejavovať jednotou, ktorá sa prenáša do aktívneho zdieľania dobier (Sk 2,44); spoločenstvo je miestom prijatia pre nových členov (Sk 2,47); navonok pôsobí ako mesto postavené na návrší (Mt 5,14) a ako kvas v ceste (Lk 13,21).

Celková atmosféra po Druhom vatikánskom koncile dopomohla ku vzniku, rozvoju a uznaniu malých spoločenstiev. Takéto spoločenstvá sa pokladajú za prvotné miesto katechizácie, sú vyjadrením prednostnej lásky Cirkvi k jednoduchým a chudobným, v nich sa vyjadruje, hodnotí a očisťuje ich náboženskú a dáva sa im konkrétna možnosť mať účasť na cirkevných úlohách.

Utváranie živých spoločenstiev je osobitne potrebné v prostredí odcudzenom Cirkvi. Len prostredníctvom utvárania živých kresťanských spoločenstiev, ktoré pochádzajú z tých istých prostredí, je možné účinné misionárske pôsobenie v nich.²⁴

Doteraz sú naše farnosti skôr abstraktnými miestami stretnutia, miestami, do ktorých ľudia síce prichádzajú, no vôbec sa tu nedelia o svoje skúsenosti z reálneho života. Napriek záslužným snahám ostáva pravdou, že našim farnostiam sa len ťažko darí pretvárať sa na opravdivé spoločenstvá. Lenže práve tieto spoločenstvá sú ohniskom evanjelizácie a nádeje pre univerzálnu Cirkev (porov. EN 58).

4.2.2 Svedectvo

V súčasnej realite histórie, politiky a ekonomiky sa mnohým ľuďom zdá, že viera a kresťanstvo neponúkajú možnosti účinného pôsobenia v nich. Túto zdanlivú neúčinnosť viery musíme my kresťania vyvrátiť v dôslednom nasledovaní Ježiša.

²³ Porov. OCHOA, „La transmisión de la fe hoy,“ s. 222.

²⁴ Porov. tamtiež, s. 223.

Ježiš sa neobmedzuje len na hlásanie Kráľovstva, ale sprevádza ho rozličnými stretnutiami, gestami, znameniami a zázrakmi, ktoré robia jeho poslanstvo vierohodným. Ježiš je svedkom, dokonca „verným svedkom“ (porov. Zjv 1,5; 3,14).

Čo znamená v terminológii Nového zákona byť svedkom? Očiti svedkovia vydávajú svedectvo o tom, čo sami videli a počuli. To platí predovšetkým o Kristovi. On vydáva svedectvo o tom, čo videl a počul u Otca (porov. Jn 5,37). Podobne sa dá hovoriť o svedectve učeníkov a apoštolov. Pekne to opisuje Ján vo svojom liste:

Čo bolo od počiatku, čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli, na čo sme hľadeli a čoho sa naše ruky dotýkali, to zvestujeme: Slovo života. – Lebo zjavil sa život a my sme videli, dosvedčujeme a zvestujeme vám večný život, ktorý bol u Otca a zjavil sa nám. Čo sme videli a počuli, zvestujeme aj vám, aby ste aj vy mali spoločenstvo s nami (1 Jn 1,1–3).

Ježiš, keď hovorí svojim apoštolom: „Vy ste toho svedkami“ (Lk 24,48), neodvzdáva im len obsah, ale seba samého, a preto ho oni budú dosvedčovať celým svojím bytím. V najčirejšej forme to vidíme u mučeníkov. Svedectvo sa tu spája so samotným vydaním svojho života. Absolútne obety odhaľuje a oslavuje absolútnosť pravdy. Ak vlastným životom garantujeme svoju vernosť Ježišovi Kristovi, vtedy predkladáme nejakému adresátovi znamenie, v ktorom spoznáva Boha ako osobu. Účinnosť svedectva spočíva v tom, že odráža absolútne tak, ako by ho nemohla odrážať nijaká iná skutočnosť. Cez svedectvo sa prejavuje Božia prítomnosť prebývajúca vo svedkovi. Týmto spôsobom teda svedectvo predstavuje najpriateľnejšiu, najprimeranejšiu a najúčinnnejšiu pozvánku k viere.²⁵ Egyptský jezuita Henri Boulad to neváha vysloviť veľmi vehementne:

Nadíte chvíľa, keď už Boh nemôže konať inak iba cezo mňa, mojimi rukami, mojimi očami, mojimi nohami, mojím úsmevom. Stal som sa bezprostredným zjavením Božieho konania vo svete. Som živé poslanstvo dnešným ľuďom, áno, ja aj vy! Boh nemôže obdarovať človeka úsmevom inak, iba opäť cezo mňa. Cez môj úsmev. Čaká, je tu a šepká mi: „Požičaj mi svoj úsmev. Požičaj mi svoje oči. Požičaj mi svoje ruky...“ Nie je to úžasné? Stávam sa Božím činom dnes, jeho sviatosťou, áno, ja!²⁶

Okrem individuálneho rozmeru svedectva je dôležitý aj ekleziálny rozmer. Keďže Cirkev je hlavným subjektom evanjelizácie a odovzdávania viery, pápež Pavol VI. hovorí:

Cirkev sa rodí z evanjelizačnej činnosti Ježiša, ona na ňu nadväzuje a pokračuje v nej, v nej intímny život nemá plný význam, ak sa nestáva svedectvom. Ona povzbudzuje k obdivu a obráteniu. Ona sa stáva kázaním a ohlasovaním dobrej zvesti (EN 15).

4.2.3 Liturgické slávenie viery

Viera a liturgia sú navzájom veľmi úzko spojené. Ak má totiž viera dosiahnuť svoju plnosť, musí sa v Cirkvi sláviť. Naznačujú to aj slová Koncilu: „Takto Cirkev vo svojom učení, živote a kulte ustavične udržuje a všetkým pokoleniam odovzdáva všetko, čím ona sama je, a všetko, čo verí“ (DV 8).

²⁵ Porov. MARTÍN VELASCO, *La transmisión de la fe en la sociedad contemporánea*, s. 98.

²⁶ H. BOULAD, *Mystische Erfahrung und soziales Engagement*, Salzburg: Müller, 1997, s. 135.

Odvzdávanie viery musí byť sprevádzané liturgickými prejavmi. Bez nich by sa viera stala skameneninou alebo len operáciou mysle. Práve v liturgii sa overuje autentickosť odovzdávania viery. Sviatosti a iné liturgické prejavy sú sláveniami života a nádeje a musia byť dané do vzťahu s rozličnými situáciami ľudského života v komunitnej atmosfére. Prežívať eucharistiu ako vzájomné zdieľanie, krst ako začlenenie do kresťanskej komunity, pokánie ako odpustenie a zmierenie – všetko v strede života.

Ústrednou slávnosťou, v ktorej sa sprítomňuje celé bohatstvo kresťanského spoločenstva, je eucharistia. Cirkev od svojho počiatku sa neprestala schádzať na slávenie veľkonočného tajomstva. Kresťania sa zhromažďujú na eucharistii bez rozdielu veku, pohlavia, kultúry...; hlása sa Božie slovo; koná sa obeta veľkonočného Baránka; pripomína sa Posledná večera, umučenie, smrť a zmŕtvychvstanie Pána; uskutočňuje a zviditeľňuje sa cirkevná jednota atď.

Dôležitým aspektom je slávenie eucharistie v deň Pána. Vstupujeme práve do obdobia spleti kultúr a náboženstiev, v mnohých krajinách sa kresťania stanú malým stádom. Ocitnú sa v podmienkach osamelosti a ťažkostí. V tomto zmysle môže byť nedeľná eucharistia najprirodzenejším ochranným prostriedkom proti roztrateniu sa. Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Novo millennio ineunte* hovorí: „Práve prostredníctvom účasti na Eucharistii sa ‚Deň Pána‘ stáva aj ‚Dňom Cirkvi‘, ktorá tak môže účinným spôsobom plniť svoju úlohu sviatosti jednoty.“²⁷

Okrem slávania eucharistie majú veľký význam pre zvýraznenie Kristovej spásenosnej prítomnosti aj ostatné sviatosti. Keďže súvisia s veľkými udalosťami v živote človeka, menia celé ľudské dejiny na dejiny spásy. Ich slávenie sa včleňuje do realít ľudského života, a tak viera ako výraz stretnutia človeka s Bohom sa v ľudských dejinách stane centrom našej existencie.

Odvzdávanie viery sa čoraz väčšmi stáva evanjelizáciou, ktorá vedie k prvému obráteniu, zároveň však odkazuje na kresťanskú iniciáciu. Čo predstavuje iniciácia do kresťanstva? Je to proces alebo aj cesta, pomocou ktorej Cirkev rodí nejakú osobu pre nový, Boží život. Robí to v časových etapách a stupňoch. Vďaka ohlasovaniu Ježiša Krista, uvádzaniu do modlitby, spoločenstva veriacich a sviatostí kresťanskej iniciácie, Cirkev umožňuje katechumenovi, aby sa otvoril na Boží dar a dal sa pokrstiť, aby sa stal skrze milosť novým stvorením, nasledoval Krista a v Cirkvi vo všetkom myslel ako On, posudzoval ako On, žil v súlade s prikázaniami a dúfal, že On nás nakoniec pozve k sebe.²⁸

Druhý vatikánsky koncil, keď hovorí o činnosti Cirkvi v procese kresťanskej iniciácie, používa termíny ako matka, rodiť, počať, splodiť, a vyzýva pastierov Cirkvi, aby všetkým ľuďom poukazovali na materinskú starostlivosť Cirkvi ako funkciu jej vlastného poslania.²⁹ Cirkev je teda cestou, po ktorej sa Boh chce priblížiť k ľuďom, a tiež cestou, po ktorej ľudia kráčajú k Bohu. Všetkým pokrsteným pripadá nesmierna česť a veľká zodpovednosť prevziať túto misiu.³⁰

²⁷ JAN PAVOL II., *Novo millennio ineunte: Apoštolský list*, Trnava: SSV, 2001, č. 36.

²⁸ Porov. *Pozvat súčasťou spoločnosť k životu z viery*, s. 79.

²⁹ Porov. *Lumen gentium*, č. 64–65, in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I: Konštitúcie*, Trnava: SSV, 1993.

³⁰ Porov. *Revista Española de Teología*, 2002, č. 62, s. 579.

4.3 Obsah odovzdávaného posolstva

O podstatných obsahoch kresťanského posolstva z pohľadu viery vládne dostatočná jasnosť. Opierame sa o zodpovednosť apoštolov, ktorí tak chránili poklad viery, že ani nič nepridali, ani nič neodobrali z toho, čo odovzdávali, aby bolo prijaté. „Lebo nik nemôže položiť iný základ okrem toho, čo je už položený, a je ním Ježiš Kristus“ (1 Kor 3,11). P.-A. Liégé zhrnul obsahy kresťanského posolstva do troch bodov:

- Prvá veľká skutočnosť, ktorú treba dosvedčovať v kresťanskom ohlasovaní, je udalosť Ježiša Krista: jeho historický zjav, jeho skutky a slová, Pascha a predovšetkým slávne vzkriesenie. To, čo sa prihodilo v Jeruzaleme, je vyplnením dejín spásy. V Ježišovi Boh definitívne spája svoje zjavenie a svoju spásnu činnosť. Je to hodina, v ktorej sa definitívne zjavujú Božie úmysly so stvorením. Ježišovi sa dávajú všetky veľké mesiášske tituly, ktoré sú už známe zo zjavenia cez prorokov Izraela. Kresťanské posolstvo zvestuje predovšetkým udalosť a identitu toho, v ktorom boli vyplnené. Ježiš Kristus je Božím evanjeliom.
- Interpretácia skutkov, ktoré sa prihodili a ktorých sú apoštoli svedkami, osvetľuje eschatologickú a definitívnu udalosť Ježiša Krista. Treba povedať, že sa realizujú najvyššie Božie úmysly v dejinách: súd, povolanie ľudí ku zmluve a Kráľovstvo. Boh ponúka spásu, keď odstraňuje hriech a otvára nám večný život.
- Tretím veľkým aspektom ohlasovania evanjelia je výzva k evanjeliovému obráteniu – pridať sa do komunity končiaceho veku, vstúpiť do nového vzťahu s Bohom cez jediného prostredníka Ježiša Krista. Duch Svätý, poslaný Ježišom Kristom zmŕtvychvstalým, a apoštolské kázanie vyzývajú človeka k obráteniu.³¹

Teologické cnosti viera, nádej a láska patria k podstate kresťanského posolstva a k jadrú pôsobenia veriacich v Ježiša Krista: viera v Boha, ktorého nemožno manipulovať; nádej v budúcnosť, ktorá nerezignuje do fatálnosti; láska ako základná voľba.

4.4 Dôležité miesta a prostriedky odovzdávania viery

Po skončení Druhého vatikánskeho koncilu sa uskutočnilo veľa teologických diskusií o problémoch kresťanského života v kontexte súčasných podmienok, ako sú vzťahy viery k politike, evanjelizácie ku kultúre, problém kresťanskej identity a ďalšie. Ukázala sa potreba načrtnúť poslanie Cirkvi, ako aj úlohu kresťanov v procese obnovy spoločenského života v nových podmienkach pluralitného a sekularizovaného sveta.

4.4.1 Miesta

Požiadavka novej evanjelizácie vyjadruje dnes vážnu potrebu vteliť Kristovu pravdu a život do novej skutočnosti kultúry, ktorá je výsledkom civilizačných zmien. Táto spásna úloha, ktorú uskutočňuje Cirkev, vedie k utvoreniu nových základných prostredí odovzdávania viery. Ide o to, aby evanjeliové posolstvo malo šancu dostať sa do širokých spoločenských vrstiev. Na mnohých miestach treba dnes zaktivizovať apoštolské svedectvo laikov, keďže ich životný postoj v rodinnom, školskom, pro-

³¹ Porov. P.-A. Liégé, „Kérygme,“ in *Catholicisme*, sv. 6, Paris: Latourey, 1967, s. 1414–1415.

fesionálnom a farskom živote môže prispieť k rozšíreniu radostnej zvesti a poslania Cirkvi v súčasnom svete.³²

Rodina. Cirkev vždy pripomínala rodičom ich základné právo i povinnosť kresťanskej výchovy svojich detí. K podstate tejto výchovy patrí samozrejme aj výchova vo viere. Nejde len o svedectvo kresťanského života, treba ísť ďalej. „Kresťanskí rodičia sa v rodinnom kontexte usilujú sledovať a rozvíjať metodickéjšie formovanie, ktoré dostali inde.“³³ Rodinné prostredie je nezastupiteľné v diele odovzdávania viery, pretože v ňom dieťa prežíva najdlhší čas svojho detstva. Tu sa rodí potreba „rásť vo viere vďaka kresťanskému príkladu, často tichému, ale vytrvalému – v rytme každodenného života podľa evanjelia“ (CT 68). Rodičia milosťou sviatosti manželstva dostali privilégium a povinnosť evanjelizovať svoje deti (porov. KKC 2225). Rodina je teda základným prostredím, v ktorom majú realizovať túto svoju povinnosť. Rodinu možno nazvať „prvou školou kresťanského života a školou plnšej ľudskosti“ (KKC 1657), v ktorej sa od detstva možno učiť mravným hodnotám, začať uctievať Boha a správne užívať slobodu (KKC 2223).

Škola. Výchova v cirkevnej škole sa takisto odohráva v rámci evanjelizácie a katechetického poslania Cirkvi. Škola ako katechetické prostredie má nesmierny význam vo sfére výchovy a vzdelávania, pretože práve v nej sa deti a mládež učia žiť v spoločenstve a zároveň získavať zodpovedajúce vzdelanie a zručnosť. Katechetická činnosť spojená so školským prostredím poskytuje žiakom podmienky zharmonizovať vo svetle evanjelia vedecké, ako aj mravné a kultúrne hodnoty. „Je pravda, že okrem školy ovplyvňujú mentalitu mladých iné prvky: voľný čas, sociálne a pracovné prostredie. To ovplyvňuje najmä študujúcu mládež, ktorá si osvojuje kultúrne a morálne hodnoty v prostredí učilišťa a konfrontuje sa s mnohými ideami, čo dostala v škole. Katechéza si musí veľmi všímať tieto vplyvy a skutočne využiť prvky vedomostí a výchovy, aby evanjelium vniklo do mentality žiakov a zharmonizovalo ich kultúru vo svetle viery“ (CT 69). Takým spôsobom by evanjelium mohlo preniknúť mentalitu mládeže na území samotnej školy a viera by inšpirovala, zjednocovala a harmonizovala výchovu mládeže v školskom prostredí.

Farnosť. Farnosť, v ktorej Boží ľud obývajúcí jej územie rozvíja svoju vieru spoločnou modlitbou a prijímaním sviatostí, musí byť tiež miestom, kde sa nachádza spoločenstvo viery a lásky pokrstených, čo vedie k jednote všetkých veriacich v Kristovom tele, ktorým je Cirkev (porov. 1 Kor 10,16n.).

Vo vzťahu farnosti k odovzdávaniu viery je farnosť zjednocujúcim miestom pre ďalšie prostredia (rodiny, školy, spoločenstvá, hnutia a pod.) spoločnou liturgiou, osobitne eucharistiou (porov. CT 67). Farské spoločenstvo sa vzhľadom na svoj nadprirodzený charakter stáva tiež najdokonalejším podložením pre rozličné spoločenstvá, ktoré sú činné v rámci Cirkvi.

V sekularizovanej spoločnosti, v ktorej rodina často zlyháva a už neodovzdáva vieru a školské triedy tiež prestali byť kresťanským spoločenstvom, vstupujú do života Cirkvi nové hnutia. Ich prítomnosť je odpoveďou Ducha Svätého na výzvy

³² Porov. I. CELARY, *Rezurekcyjny wymiar nowej ewangelizacji i główne „miejsca“ jej urzeczywistnienia*, Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2004, s. 132–136.

³³ JÁN PAVOL II., *Catechesi tradendae: Apoštolská exhortácia* [= CT], Bratislava: Saleziánske katechetické stredu, 1993, č. 68.

doby. Pluralita kultúr a hodnôt zodpovedá pluralita chariziem. Nové hnutia, mnohé už potvrdené Cirkvou, veľmi dobre reflektujú najdôležitejšie znamenia doby a dobre zapadajú do sebadefinície Cirkvi ako spoločenstva a poslania. Vo všeobecnosti tieto hnutia majú silný evanjelizačný náboj. Hoci ich štruktúry sú nadfarské, ich úloha spočíva v pomoci farnostiam a rodinám objaviť svoju kresťanskú identitu, uvádzať ich do spoločenstva a spôsobu odovzdávania viery.

4.4.2 Prostriedky

Posledné poznámky venujeme bohatému svetu pedagogických, katechetických, liturgických, pastorálnych a tiež technických a umeleckých prostriedkov odovzdávania viery. Odovzdávanie viery potrebuje cesty, kanály, nástroje, aby sa viera dostala k adresátom a zachytila tých, na ktorých sa sypú množstvá posolstiev rôzneho typu s pomerne veľkou účinnosťou.

Bude treba vybadať, ktoré oblasti komunikácie zodpovedajú povahe a obsahu evanjeliového posolstva, a tiež naopak, ktoré oblasti mu odporujú. To sú základné podmienky, ktoré nemôžu nahradiť ani technicky najrozvinutejšie prostriedky.

Na novú kultúru sa dnes viažu aj iné, nové metódy. Treba ich študovať, osvojiť si ich, používať ich. A potom, každý nástroj má „návod na použitie“, teda má svoje zákony – a ak sa dodržiavajú, možno očakávať pozitívny účinok.

Katechéza, liturgia, ľudová zbožnosť, spoločenské komunikačné prostriedky, umenie, mariánska úcta, to všetko sú prostriedky a nástroje; každý z nich má svoje požiadavky a zákonitosti a okrem toho svoje požiadavky a zákonitosti má aj adresát. Preto sa treba usilovať o porozumenie a súlad medzi nimi.

ZÁVER

Na knižných pulkoch nachádzame desiatky titulov o budúcnosti kresťanstva a mnohí kresťania sa s evanjelistom Lukášom pýtajú: „Ale nájde Syn človeka vieru na zemi, keď príde?“ (Lk 18,8). Zdá sa, že pri pohľade na silno sekularizovanú spoločnosť, na krízu kresťanskej socializácie, na kultúru bez Boha, v ktorej kresťanstvo nemôže počítať s podporou, by otázka o budúcnosti kresťanstva mohla mať opodstatnenie. Najmä vtedy, keď si pripomenieme, čo sa stalo s krajmi, kde kedysi previtalo kresťanstvo. Na druhej strane treba konštatovať, že súčasná situácia nie je ani nová, ani horšia ako predchádzajúce. Vidieť aj nádejné znamenia lepšej budúcnosti kresťanstva.

Predovšetkým zdieľame postoj Cirkvi, ktorá verí, že u svojho Pána a Majstra nájde kľúč, stred i završenie celej ľudskej histórie. „Treba začínať u Krista, pretože u neho začínali prví učeníci v Galileji; u neho v celých dejinách Cirkvi začínali muži i ženy z rôznych prostredí a kultúr...“³⁴

Napriek toľkým zmenám, ktoré sa dotýkajú aj samotného človeka, zostáva niečo nezmenené a nezmeniteľné. A tým je sám človek s otázkami o zmysle života, ktoré

³⁴ KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA, *Znovu začať u Krista*, Trnava: SSV, 2003, č. 21.

ho privádzajú k sebe samému a ktoré znovu vyplávajú na povrch, keď prídu tlaky a neúspechy. Zostane nezmenený a nezmeniteľný nárok evanjelia – nárok nie svojvoľný, ale založený na pravde stvorenia – ponúknuť dnešnému i zajtrajšiemu človeku autentickú a definitívnu odpoveď, že Ježiš Kristus, pravý Boh a pravý človek, je plným zjavením tajomstva Boha aj tajomstva človeka.³⁵

V istej miere už nastúpila pastoraľna konverzia, v ktorej sa ohlasovanie evanjelia vyjadruje s väčšou silou, s väčším presvedčením a s väčším entuziazmom. To znamená, že sa objavujú prostredia a farnosti, v ktorých je dobrá komunikácia a dialóg. Zodpovednosť laikov sa stáva efektívnejšou v pastoračných radách a laických službách. Rôzne spoločenstvá, hnutia, bratstvá, združenia a skupiny vstupujú do spolupráce na vytváraní pastoračného plánu, lebo si uvedomujú, že odovzdávanie viery súvisí s celým kresťanským spoločenstvom. Poďme preto s odvahou vpred v úsilí zachytiť, čo Duch hovorí cirkvám (porov. Zjv 2,7). Pracujme v presvedčení, že rosa Božieho Ducha môže zavlažiť aj vyprahnutú zem a že život má silu vyraziť aj pod asfaltom.

The Process of Transmission of the Faith in Contemporary Society

Keywords: Pastoral theology; Catechesis; Spirituality

Abstract: Passing on the faith is a pastoral priority in the majority of parishes and Christian communities in European countries. A crisis is strongly felt in this process of passing on the Christian heritage to the next generation. Biblical stories tell us about the beginning of a religious tradition which used the contemporary cultural background to communicate its message. Multiple changes in the postmodern society, on one hand, deepen the crisis of passing on the faith and, on the other hand, render a better communication possible. The better communication is visible on the side of the agents and listeners, and in the content as well. The process of passing on the faith has important features, in which laymen can make their own contribution to the depth and vitality of the message. Particular attention is paid to family, school, Christian communities and parish. Along with these places, one should also pay attention to means such as catechesis, liturgy, popular devotion and mass media, which seem to be the best ones suited for the objective. In spite of numerous and serious difficulties which we encounter in the process of handing over our faith, the Church will find the key to the new revival of its mission at the feet of its Lord and Master.

³⁵ Porov. D. TETTMANZI, *Mi sarete testimoni*, Milano: Centro Ambrosiano, 2003, s. 34.